

Nākotne

PAR LATVIEŠU FONDA DARBU NĀKOTNĒ

Sekojošais raksts iesāk sēriju, turpināmu nākošos apkārtraksta numuros, par jautājumu, kas jāmēģina atbildēt katram fonda dalībniekam. Proti, kā Latviešu Fonds var vislabāk apmierināt latviskās izglītības un kultūras vajadzības? Rakstus par šo ir apsoltuši fonda padomes locekļi. Redaktors lūdz arī citus fonda dalībniekus iesūtīt savas atbildes uz šo jautājumu. Atbildes, kas man liksies visvairāk dalībniekiem noderīgas ievietošu apkārtrakstā.

Lai atbildes būtu mērķtiecīgākas, tad ierosinu šādu pieeju: vispirms jānoskaidro vēlamā, iespēju robežās, latviešu sabiedrību nākotnē, teiksim, pēc 25 gadiem; otrkārt jāapraksta mūsu pašreizējie individuālie un sabiedriskie, garīgie un materiālie resursi; pēc tam jākonstatē, kas jā dara, lai tiktu no pašreizējās situācijas uz vēlamā nākotnes situāciju; tad beidzot varēsim runāt par veidiem kā darāmo paveikt un kāda loma pie darāmā varētu būt Latviešu Fondam.

Aprakstīto pieeju es mēģināšu padarīt uzskatāmāku dažādos veidos. Piemēram, sekojošais raksts ilustrē pieejas pirmo soli, aprakstot latviešu sabiedrības dažas, ne visas, eksistences iespējas 2005. gadā. Uz rudenī paredzēto izdot apkārtraksta speciālnumuru par vidusskolas vecuma jauniešu latvisko izglītību. Speciālnumurs, starp citu, ilustrēs pieejas otro soli: tur būs aprakstīts, kādi resursi ieguldīti mūsu vidusskolās. Pēc tam būs jāmeklē veidi kā ilustrēt pieejas trešo un ceturto soli.

Redaktors

LATVIEŠI 2005. GADĀ

1905. gadā, pirmo reizi tautas vēsturē, latviešu vairākums cara patvaldībai atklāti prasīja, lai latviešu bērņus skolās mācītu latviešu valodā. 2005. gadā šim notikumam varēsim rīkot simtgadu atceres. Bet — vai tad vēl būs atceru rīkotāji un svinētāji? Vai latviešu bērņus vēl mācīs latviešu valodā? Vai vēl būs laudis, kas interesēsies par latviešu kultūru? Pieņemsim, atbilstu vienkāršošanas labad, ka attiecībā uz Latvijas latviešiem atbildes būs pozitīvas, ka apstākļi Latvijā nebūs drastiski mainījušies uz kaut ko vēl ļaunāku kā šodien. Bet Latviešu Fonda galvenais darbības lauks, ja fonds vēl joprojām eksistēs, būs rietumu zemēs. Kāda būs situācija tur? Šini rakstā došu dažas iespējamās atbildes šim jautājumam.

Iespējamās atbildes noteiks, galvenokārt, garīgās un materiālās vērtības, kuras latviešu sabiedrība spēs saviem locekļiem sniegt, kā arī no mūsu sabiedrības neatkarīgi ekonomiski, politiski un tehnoloģiski apstākļi rietumu zemēs un visā pasaulē.

Vispirms par vērtībām. Jebkura sabiedrība pastāv, ja tā uztur vitalitātei nepieciešamo spriegumu starp tradicionālām, konvencionālām, konservatīvām vērtībām vienā pusē un radošām atjaunojošām vērtībām otrā pusē. Pirmā veida vērtības sabiedrībai dod inerci, kas ļauj pastāvēt grūtībās. Jauni sasniegumi kas rodas meklējot izeju no grūtībām, ir otrā veida vērtības. Latviešu sabiedrību rietumzemēs mēs apzinīgi un arī intuitīvi vērtējam to salīdzinot ar mītnes zemes sabiedrību. Sabiedrību, kurā ir par daudz spēcīgas inerciālās vērtības, mēs uztveram kā laikam un videi nepiemērotu, kā šauru un atpakalpalikušu. Tāda sabiedrība neatjaunojas. Latviešu sabiedrībā rietumu zemēs līdzsvars ir nosvērēts par labu inerciālām vērtībām. Šis ir viens iemesls kāpēc mūsu sabiedrībai nenāk klāt pietiekami daudz jaunu locekļu.

Atjaunojošās vērtības vispirms rada nedaudzi sabiedrības locekļi. Ja šie locekļi nerespektē sabiedrības inerciālās vērtības, tad viņiem grūti pārliecināt pārējos sabiedrības locekļus, ka jaunradītais tiešām ir vērtība. Jaunradītais neklūst par visas sabiedrības vērtību. Tas pats notiek, ja sabiedrības inerce ir par daudz liela. Abos gadījumos jaunradītāji apstājas vai pat sarūgtinājuma aiziet no sabiedrības.

Teiktais liecina, ka vitāla latviešu sabiedrība 2005. gadā būs apguvusi jaunas vērtības. Kādas tās varētu būt? Tās varētu būt vērtības, kas tagad nav, bet tad būs plaši izplatītas vispārcilvēciskas vērtības. Viena šāda vērtība varētu būt dažādība. Nākotnes cilvēce varētu atzīt, ka dažādu individu, dažādu patiesību, dažādu kultūru eksistence, nav tikai

ornaments, kas dzīvi, it īpaši etniskos festivālus, padara interesantus, bet gan nepieciešams priekšnoteikums cilvēces pastāvēšanai. Caur dažādību cilvēce pārvar atsevišķu individu, patiesību un kultūru neizbēgamo ierobežotību. Piemēram, bez rietumu demokrātiju idejām par cilvēku tiesībām neeksistētu pašreizējā disidentu kustība Padomju Savienībā, nebūtu šī spēcīgā spiediena, kas Kremļa komunistisko kultūru spiež mainīties. Otrs piemērs. Rietumu ekonomiskā kultūrā ļoti izplatītas vērtības ir: daba kalpo cilvēkam, ekonomijai vienmēr jāaug, tai jāsadāda materiāla pārpilnība visiem. Romas kluba pētnieki (sk. vērē), kas vairāk un nopietnāk kā citi ir pētījuši pasaules nākotni, domā, ka šīs vērtības arvien vairāk sadursies ar neizbēgamām realitātēm: iedzīvotāju skaita pieaugumu un resursu, vispirms pārtikas, trūkumu; dabas ierobežotām spējām panest cilvēka pāridarījumus — vides piesārņošanu utml. Šie pētnieki domā, ka nākotnes pasaulē, kas negribēs ciest nedz badu, nedz rūpniecības sabrukumu un no tā izrietošos draudus sabiedriskai kārtībai, būs jābūt citām vērtībām: pieticībai materiālā ziņā un dzīvei saskaņā ar dabas prasībām. Vēl citi pētnieki domā (sk. vērē), ka resursus var vislabāk izmantot sekojot sauklim "Mazs ir skaists!", piemēram ražojot elektrisko enerģiju decentralizētā un tehnoloģiski iespējami vienkāršā veidā: ne milzīgos un komplicētos atomiskos reaktorus, bet gan izmantojot katrā vietā atrodamo saules, vēja un ūdens enerģiju. Šādā nākotnes pasaulē zels tās kultūras, kuras augstus vērtē pieticību, pašpalāvību un tuvību ar dabu. ASV tāda kultūra ir menonītu sektēm ("Amish"). Varētu notikt, ka 2005. gadā pārējie amerikāņi ies pie menonītiem mācīties, tāpat kā tagad viens otrs iet pie indiešu gudrajiem.

Vai arī latvieši 2005. gadā būs jaunatklājuši savas kultūras gadu simteņos sakrāto gudrību par tuvības ar dabu un par pieticības vērtību un atraduši veidus kā tās piemērot savas vides vajadzībām? Vai jaunatklājēji un piemērotāji būs mūsu dievturi? Vai tie mēģinās savu kultūru saglabāt izolējoties, līdzīgi kā to pašreiz dara menonīti, vai arī savstarpējos pakalpojumos sadarbojoties ar citām kultūrām savā vidē?

Pārejot pie apstākļiem rietumu zemēs un pasaulē, sāksim ar ekonomiskiem apstākļiem. Jau rādīts, ka tie var noteikt kādas vērtības var būt dzīvotspējīgas un kādas nē. Bet ekonomiskie apstākļi var arī noteikt, cik mēs varam atļauties dot latviešu kultūras un izglītības darbam. Piemēram, ja Latviešu Fonds savus līdzekļus galvenokārt iegulda šodienas centralizētajā enerģijas rūpniecībā un nākotnes enerģijas rūpniecība izveidojas decentralizēta, tad fonds šādu pārmaiņu nevarēs ignorēt, nekaitējot savām spējām atbalstīt latviešu kultūru un izglītību.

Latviešu tautas politiskā situācija noteiks, kas būs latviešu kultūras, izglītības un sabiedriskie darbinieki rietumu zemēs 2005. gadā. Ja latviešu sabiedrībai rietumu zemēs jāpalaujas tikai uz pašas spēkiem, tad darbinieki 2005. gadā būs pašreizējo un nākotnes skolu, kursu un semināru beidzēji, pašreizējo un nākotnes jaunatnes organizāciju locekļi. Nemainoties Padomju Savienības emigrācijas politikai varam sagaidīt, ka pašu darbiniekus papildinās Latvijā izglītoti emigranti. Bet, ja nu Latvijā 2005. gadā ir brīva? Tad brīvās Latvijas valdībai varētu būt divējāda nostāja. Tā varētu ārzemēs dzīvojošu latviešu kolonijas atbalstīt ar līdzekļiem un ar uz laiku atstātiem darbiniekiem. Bet tā arī varētu, līdzīgi kā tas bija mūsu neatkarības gados, ignorēt latviešu kolonijas ārzemēs. Tādā gadījumā, daļai no koloniju aktīvajiem darbiniekiem atgriežoties Latvijā, pāri paliktu atsevišķi cilvēki, kas pētītu un mēģinātu saglabāt koloniju arhīvus.

Elektronisko skaitļotāju un sazināšanās tehnoloģijas attīstība varētu dzīvi 2005. gadā padarīt ļoti atšķirīgu no dzīves šodien. (Tiklab viena kā otra tehnoloģija neprasa daudz materiālo un enerģijas resursu salīdzinot, piemēram, ar auto transportu.) 2005. gadā sazināšanās signālu pārraidei, šodienas vara kabeļu un radioviļņu vietā, plaši lietos stikla šķiedru kabelus un gaismas viļņus. Šādiem kabeļiem būs milzīga signālu pārraides kapacitāte. Piemēram, visās Rīgas bibliotēkās atrodamo grāmatu saturu pa vienu šādu kabeli varēs pārraidīt uz Ņujorku nepilnā sekundē! Skaitļotāju elektroniskās mikroķēdes būs vēl mazākas, ātrākas un darbaspējīgākas kā šodien. Rezultātā sazināšanās iespējas starp jebkuriem diviem punktiem zemes virsū būs daudz plašākas un lētākas kā šodien. Šodienas telefona un televīzijas funkcijas būs apvienotas vienā aparātā, kuram būs telefona spēja savienot jebkurus divus vai vairākus punktus zemes virsū un televīzijas spēja pārraidīt visādas skaņas, attēlus un arī datus, kas varētu darbināt aparātā pievienotu iespiedmašīnu.

Iedomāsimies latviešu skolas, kongresus, vai pat viesības, kuru dalībnieki sēdēs vairākās telpās, kas katra būs savā zemē, savā kontinentā un kas būs savienotas ar minēto aparātu. Iedomāsimies ģimeni Ņujorkā, kas vakaru savā mājā pavada, noskatoties un noklausoties tiešu pārraidi no kādas Rīgas vai Austrālijas teātra vai koncerta zāles, kas pieprasa un stundas laikā saņem no bibliotēkas Rīgā kādas grāmatas kopiju, kas katru dienu redz un sarunājas ar saviem radiem vai draugiem Latvijā vai Austrālijā, utt.

Arī rūpniecībā varam sagaidīt lielas pārmaiņas, kas pamatosies uz lētu skaitļotāju tehniku. Proti, skaitļotāja kontrolētu ražošanas mašīnu darbību var ļoti viegli mainīt. Rezultātā būs

iespējams ekonomiski ražot, piemēram, ļoti dažādus audumus, katru mazā daudzumā. Var būt, ka 2005. gadā Ziemeļamerikas tekstilrūpniecība ražos drēbi latviešu tautas tērpiem, latviešu audežus uzraudzībā.

Šī īsa un impresionistiskā un dažā ziņā varbūt maldīgā nākotnes vizija liecina, ka mums par nākotni jādomā, ja nevēlamies palaist garām iespējas sev palīdzēt.

Protams, šī optimistiskā vizija nav vienīgā iespējamā. Otra galējība būtu, ja no latviešu sabiedrības rietumu zemēs 2005. gadā pāri būtu palikuši tikai daži archivāri un pētnieki, kas apkalpotu vai izmantotu agrāk darbīgās latviešu sabiedrības atstātos arhīvus. Lai atsauktos kāds liels pesimists, kas vēlētos aprakstīt, ko Latviešu Fonds varētu darīt minēto archivāru un pētnieku labā.

Uldis Blūķis

Vēres:

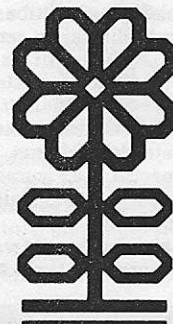
M. Meadows, "The Limits to Growth. The First Report to the Club of Rome", Universe Books, New York, 1972.

M. Mesarovic and E. Pestel, "Mankind at the Turning Point. The Second Report to the Club of Rome.", New American Library, 1974.

E.F. Schumaker, "Small is Beautiful", Harper&Row, 1975.

A.B. Lovins, "World Energy Strategies: Facts, Issues, and Options.", Friends of the Earth International, San Francisco, 1975.

Lewis M. Branscomb, "Information: The Ultimate Frontier.", SCIENCE, sējums 203(1979), 143 lpp.

PADOME PĀRRUNĀ KĀ ATBALSTĪT KULTŪRU UN IZGLĪTĪBU

Pārrunas ierosināja padomes uzskats, ka tai jādara viss iespējams, lai piešķirtumus saņēmušo projektu caurmēra kvalitāte un noderība sabiedrībai pieaugtu. Lai pieaugumu veicinātu, padome rīko un rosina debates, kurās mēģina iesaistīt ne tikai padomes locekļus, bet gan visus fonda dalībniekus, kā arī latviešu kultūras un izglītības darbiniekus. Debates notiek padomes sēdēs, NNN, apkārtraksta nodaļā "Nākotne" un speciālās sanāksmēs. Piemēram, sakarā ar padomes sēdi sarīkotā speciālā sanāksmē bija pārrunas sestdienas vakarā ar dažiem izglītības darbiniekiem un agrākiem skolēniem par vidusskolas vecuma jauniešu latvisko izglītību.

Savas februāra sēdes otrās dienas, svētdienas, rītā padome pirmo reizi veltīja vairākas stundas jautājumam par latviešu kultūras un izglītības vajadzību apmierināšanu. Šo pārrunu rezultāts ļoti līdzinājās rasolam, kurā katrs pārrunu dalībnieks bija iemetis pa idejai. Idejas galvenokārt bija par projektiem, ko fonds varētu atbalstīt. Idejas izraista vajadzības, kuras minēja pārrunu dalībnieki.

Piemēram: Ko lai iesāk vasaras vidusskolu skolēni ziemā? Ko lai dara vidusskolas beigušie? Atbildes: rīkot ziemas sanāksmes vai kursus(kā to dara Bostonā), iesaistīt beigušos kā audzinātājus vasaras vidusskolās(kā to sistemātiski dara Kursā), iet uz Rietummišigenas Universitātes latviešu valodas kursiem. LF šādus projektus varētu atbalstīt, piemēram, dodot līdzekļus jauno audzinātāju algām.

Otrs piemērs: Ko darīt ar 90% (prof. E. Dunsdorfa aprēķins) latviešu izcelsmes jauniešu rietumu zemēs, kas latviešu skolas neapmeklē? Kā iepazīstināt ar latviešu kultūru tos, kas no latviešu sabiedrības stipri atsvešinājušies vai pilnīgi aizgājuši? Tos, kas nerunā latviski? Dažas atbildes: rīkot fonda atbalstītas ansambļa "Kolibrijs" turnejas uz mazākiem latviešu centriem, koncertos ielūdzot no latviešu sabiedrības aizgājušos; nedēļas nogalēs rīkot 2x2 nometnes angļu valodā; gadskārtējā ALA's izdevuma "Latvija šodien" vietā izdot(angļu valodā) "Latvia Today".

Trešais piemērs: Vai pietiekami atbalstam savus talantīgos jauniešus? Mēs varētu piešķirt izglītības stipendijas jauniem māksliniekiem certībā, ka eventuēli viņi, darbojoties latviešos mūsu sabiedrībā iesaistīs citus. Mēs varētu finansiāli atbalstīt mūsu jauno mākslinieku koncertturnejas. Rīkojot jauno dzejnieku vakarus, kuros klausītājiem mācītu kā izprast un baudīt dzeju, mēs varētu palielināt dzejas baudītāju skaitu.

Ceturtais piemērs: Kā vairāk izmantot modernās organizatoriskās un tehnis-

kās metodes? Pabalstīsim, sadarbojoties ar DVmodernas sarīkojumu aģentūras(a la Sol Hurok) organizēšanu. Uzņemsim lielākos sarīkojumus, uc. video-lentās. Izdosim mācību grāmatu, piemēram, vēsturē, ar paralēliem tekstiem latviešu un angļu valodā — domātu skolēniem, kam slikta angļu valoda.

Blakus idejām par projektiem, pārrunas skāra arī dažādus jautājumus par kultūras un izglītības darba plānošanu. Kā izšķirt, kas svarīgs un kas nē? Izšķirošais ir projekta saturs vai darba darītāji? Uz kādiem kultūras un izglītības patērētājiem projekti jāmērķē? Uz "superleitiņiem"? Uz visas rietumzemju latviešu sabiedrības locekļiem? Uz no sabiedrības aizgājušiem? (Nemaz nemiņēja latviešus Latvijā.) Kā iesākt jaunus fonda projektus? Atbalstot esošos pasākumus? Gaidot uz autora pieprasījumu? Ar sēklas naudu atbalstot pētījumus vai maza mēroga izmēģinājuma projektus, kas varētu vest pie lielākiem projektiem? Uz pieciem gadiem koncentrējot līdzekļus vienā kultūras vai izglītības laukā?

Beigu beigās vissvarīgāk ir zināt ko domā fonda dalībnieki. Kādu informāciju jūs vēlaties šinī jautājumā? Kādā veidā, lai apmierinām savas izglītības un kultūras vajadzības trimdas īpatnējos apstākļos? Sūtiet rakstus par šiem jautājumiem apkārtraksta redaktoram.

Padome nolemj pārrunu atreferējumu publicēt apkārtrakstā.

Pārrunas, kā nu mācēdams atstāstījis U. Blukis, piepalīdzot, bez atbildības par rezultātu, A. Padegam.

Stanislavs Dulevskis
Sekretārs
55 Himelfarb St.
Millis, MA 02054
USA
tel. (617) 376-5489

Andris Padegs
Kasieris
Merry Hill Rd.
Poughkeepsie, NY 12603
USA
tel. (914) 462-3317

Rita Gāle Uiibo
Piešķirumu pārziņe
22 Springbrook Rd.
Livingston, NJ 07039
USA
tel. (201) 994-2289

Dagnija Staško
Dalībnieku pārziņe
148 Frederick St.
Box 153
St. Andrews, NB E0G 2X0
Canada
tel. (506) 529-3822

Auseklis Zakis
26 Paynter Dr.
Willowdale, Ont. M2H 2G3
Canada
tel. (416) 498-7726

Torilds Barbins
Vicepriekšsēdis
3451 Rumson Rd.
Cleveland, OH 44118
USA
tel. (216) 382-1804

Uldis Blukis
Priekšsēža vietnieks
710 E. 22nd St.
Brooklyn, NY 11210
USA
tel. (212) 859-1336

Juris Petričeks
Vicepriekšsēdis
350 Olive St.
Menlo Park, CA 94025
USA
tel. (415) 323-2838

Padome

Voldemārs Gulēns
Priekšsēdis
39 Chaplin Cres.
Toronto, Ont. M5P 1A2
Canada
tel. (416) 482-6747

Apkārtrakstu
atļāvis par brīvu salikt uz savas burtu
saliekamās mašīnas Uldis Grava
iekārtojis un viņetes zīmējis
Uģis Nīgals
redīģējis Uldis Blukis